

Ìtánkálẹ̀ Èrò Ẹ̀ni nínú Àṣàyàn Fíìmù Yorùbá

Olúbùnmi Tèmitópé Adú
Department of Yorùbá, School of Languages,
Federal College of Education, Abẹ̀òkúta,
Ògùn State, Nigeria
aduolubunmitemitope@gmail.com

Àṣamò

Ìtánkálẹ̀ èrò ẹ̀ni tí ọ̀pọ̀lọ̀pọ̀ omímò gbà bí èrò ọ̀dì ipónróléwé tàbí irọ̀ nípa tò lóòrìn láwùjọ, bakan náà, ni ó sì jẹ̀ ohun èlò pàtàkì nínú igbékálẹ̀ fíìmù Yorùbá. Iṣẹ̀ iwádiì lórí ìtánkálẹ̀ èrò ẹ̀ni àti ibáṣepọ̀ rẹ̀ pẹ̀lú iṣe-ọkàn kò tí i pọ̀ tò nínú fíìmù Yorùbá, èyí ni iṣẹ̀ yìi tàmọ̀lẹ̀ sí. Tíórì ajẹmọṣe-ọkàn tò dá lórí ikolura nínú ọ̀pọ̀lọ̀ àti iṣàkóso rẹ̀ ni a ló, èyí tó ṣáfihàn wíwá itumọ̀ ijìnlẹ̀ sí ihùwàsi èniyàn. A ṣàmúlò fíìmù méje kan tí a mọ̀-ọ̀n-mọ̀ ṣàyàn fún itupalẹ̀ nítorí wọn kún fọ́fọ̀ fún kókó tí iṣẹ̀ yìi dá lé. A wo àwọn fíìmù yìi, a sì ṣe àdàkọ̀ àti itupalẹ̀ wọn finnifinni. Ìtánkálẹ̀ èrò ẹ̀ni farahàn nínú ètò iṣẹ̀lú/iṣe-joba, ẹ̀sin, ilàsilẹ̀ àṣà àti nínú orúkọ iyàsọtò/ìfẹ̀gànpenni. Àbùdá àdámọ̀, ilera ọ̀pọ̀lọ̀, irírí igbà ewe àti ihùwàsi ajẹmọṣe-ọkàn a máa nípa lórí àṣeyọ̀rì tàbí ì-jákulẹ̀ ìtánkálẹ̀ èrò ẹ̀ni.

Ìfáára

Ìtánkálẹ̀ èrò ẹ̀ni tàbí ifon èrò kálẹ̀ tí di tórófónkálẹ̀ ni àsikò yìi, ó sì yẹ̀ ká fiyèsí lílò rẹ̀, kí á ba lè tẹ̀pẹ̀lẹ̀ mọ̀ àwọn ọ̀nà tí a lè gba ló ó lóna tí yóò ṣe ẹ̀nikọ̀ọ̀kan àti àwùjọ ní ànfání. Lóòótọ̀, ọ̀pọ̀ rí ìtánkálẹ̀ èrò (propaganda) gégẹ̀ bí i irọ̀ pónbélé, ifonrere àbadi àti ìtánkálẹ̀ èrò ọ̀dì ṣùgbọ̀n ní ayíká yìi, a kò fi gbogbo ara rí i pẹ̀lú ojú ọ̀dì. Àkiyèsì ipènijà ọ̀pọ̀lọ̀ (psychological disorder) àti ihùwàsi tò jẹyọ̀ láti ara ipènijà (traumatic behaviour) tí ìtánkálẹ̀ ọ̀dì èrò lè mú wáyé n tọka sí pé a nilò láti mọ̀ bí a ṣe lè dín ilo rẹ̀ lónà àitọ̀ kù, kí á sì tẹ̀pẹ̀lẹ̀ mọ̀ ilò rere rẹ̀ lónà tí yóò mú itèsiwájú bá àṣà, iṣe, igbé àlááfíà àti imáyèderun àwùjọ. Fíìmù gégẹ̀ bí ohun ayawórán bá yé ṣe rí gan-an jẹ̀ ohun èlò gbòògi fún ìtánkálẹ̀ èrò, ọ̀rọ̀ tàbí ifon-èrò-kálẹ̀. Fíìmù a maa gbiyànjú láti so ìtàn, fun ni ní iròyin, kọ̀ ni lẹ̀kọ̀, ṣi ni létí tàbí gba ni nímòrán lónà tí ó dàbíi pé kò pọ̀n

siḃikan. Wọn tún lè ṣe àfihàn kókó wọn lónà tí yoo mu ònwòran gbé igbésè tó tò tàbí èyí tó tako iwà omolúábí láwùjọ.

Àwọn onímò bíi Àlámú (1991, 2010), Adélékè (1995), Adésínà (1998), Òkèowó (1999), Olújìmí (2004), Adágbádá (2005), Olútúndé (2014), Mobólá-jí (2017) àti Awólèrè (2019) ti ṣiṣé iwádií lóri fíimù Yorùbá ní abala tó jẹ mọ ipín sí sòrì àti igbádùn inú fíimù, ipa ònwòran, igbàgbọ Yorùbá nípa àyànmọ, fíimù kristiáni, àwòrán obinrin, àti ifoju awujọ wo iwà òdaràn, ṣùgbọn wọn kò tepeḃe mọ itànkálè èrò tàbí ifọn-èrò-kálè.

Adéjùmò (2014) tó ṣe àgbéyèwò ilò ète ifọn-èrò-kálè fún àṣà Yorùbá nínú iṣe Akinwùmí Ìṣòlá sọ ó di mímò pé àwọn àṣà àìrídímú bíi ìbòwò fágba, iṣeṣe, ètò ibágbèpò, àlejò ṣiṣe, ife àti bèè bèè lọ ni ònkòwé n fónrere nínú iwé eré-onítàn rẹ. Bákán nàà, a fi idí rẹ múlẹ pé iwé eré-onítàn Yorùbá ní àbùdà itànkálè/ifọn-èrò kálè nínú.

Adélékè (1997) àti Adú (2010) nàà ṣe àyèwò itànkálè èrò nínú tíatá àti fíimù Yorùbá níbi tí a ti fi idí rẹ múlẹ pé àwọn fíimù àgbéléwò Yorùbá a máa ṣiṣé ifọn-èrò-kálè, ikònilékò àti iṣinilójú fún àwùjọ. Adú (2010) tọka sí itànkálè/ifọn-èrò-kálè nínú fíimù àgbéléwò Yorùbá, ó ṣe ipín sí sòrì wọn sí ònà méta: fíimù ifidímúlẹ itànkálè èrò (Film of integration propaganda (FIP)), arunisókè/onírunisókè (Film of agitation propaganda (FAP)) àti iṣilójú ohun ijinlẹ tó ṣókùnkùn (Film of dialectical propaganda (FDP)). Àwọn onímò kò tii yẹ òrò itànkálè èrò èni/ifọn-èrò-kálè wò ninu fíimù Yorùbá pèlú imọ ajemọ-iṣe okàn láti mọ oríṣi ònà ti a gba lò ó, àbáyòrì rẹ lóri ihùwàṣi èni ti a lò ó fún àti bóyá ó tilẹ̀ lò ó lónà tó ṣe ni lánfàní rará. Iṣe yìi yóò gbìyànjú láti túṣu dé salẹ̀ ikòkò nínú itànmólẹ̀ sí àwọn abala yìi.

Iṣe yìi ṣe àgbéyèwò oríṣi àwọn àyíká tí a ti lè lo ifọn-èrò-kálè nínú fíimù àgbéléwò Yorùbá, ipa rẹ, ikólúra tó máa n ní pèlú èrò okàn ònwòran àti àbájáde ilò òhún lóri àwùjọ. Tílori imọ ajemọ iṣe-okàn ni a lò, nítorí ó ní ṣe pèlú àgbékalẹ̀ oṣoṣo àti iṣe rẹ. Fíimù àgbéléwò Yorùbá méje: *Túnmiṣe, Yèèpà! Ṣóláárín n bọ, Àjòjì Èmí, October 1, Omọ Ghétto, Omọ National* àti *Mágùn* ni a sì lo láti ṣe àlàyè ifidíkagbá itànkálè èrò/ifọn-èrò-kálè ni oríṣiríṣi ònà tó gbà wáyé nínú fíimù Yorùbá.

Fíimù a máa ṣe “àgbékalẹ̀ àwòrán okàn tí ó sì fàyègba lílo àwọn iran dáadáa bí ó ti tò àti bí ó ti yẹ” (Adeleke 2020:131), ó tèsíwajú pé idide fíimù onífidiò kò ṣeyin imọ èrò àti àyípadà ètò oṣo ajé àwùjọ p.130. Fíimù a máa fún wa ní igbádùn tó ní ṣe pèlú àfihàn ewà lóríṣiríṣi, ó n ṣàfihàn iṣelẹ̀ ojú ayé tó rò mọ iwà, iṣe, àṣà tàbí iṣelú, a sì tún máa mú onírúurú itumọ̀ wá sòkàn èni.

Láti ibèrè pèpè ni a ti n lo fíimù gégé bí ohun èlò ifọn-èrò-kálè. Gégé bí Ekwuazi (1984;1990) àti Okome (2001; 2007) ṣe fi hàn nínú iṣe iwádií wọn lóri idide àti iṣedá fíimù ní Nàìjíríá, wọn tọka sí i pé àwọn fíimù tó jáde lásikò ijọba amúnisìn kàn fọn èrò tiwọn ká nípa ojúwòye tí wọn ní nípa ilẹ̀ adúláwò ni, wọn kò ṣe àfihàn ohun abíníbí wa kankan, bèè ni wọn kò ṣàfihàn ilẹ̀ wa

lònà tó dára. Larkin (2008) tilẹ̀ ẹ̀ ẹ̀ àkíyèsì pé àwọn fìmù wònyí gbìyànjú láti yàwòrán iṣẹ̀lẹ̀ tó fi hàn pé àṣà Oyinbo lẹ̀sẹ̀ nílẹ̀, ó niyelórí, ó sì n tẹ̀ síwàju ju àṣà ilẹ̀ Áfíríkà tó n m̀ rẹ̀yìn tí kò sì ní ilòsíwájú lọ. Kí èyí lè yé wa dáadàa, ó yẹ ká mọ̀ kókó tí ifon-èrò-kálẹ̀ dá lé. Ó jẹ̀ èrò/iṣe tí a gbé jáde pèlú èròngbà láti yí èrò/iṣe ẹ̀nikan/òpò èniyàn tàbí ẹgbé padà. Ète yìi ni (Donaldson 2003), ṣàlàyé wí pé àwọn àhunpò-itàn, ibùdó eré, ọ̀ṣẹ̀rẹ̀ àti àwọn aṣọ eré gbogbo ló jẹ̀ ifon-èrò-kálẹ̀ lònà kan tàbí òmiràn.

Òpò àwọn aṣefiimù kọ̀ ló gbà pé àwọn ǹ t̀n/fon-èrò-kálẹ̀ (Brain, 2001) àti (Gory, 2001:28), nígbà tí (Reeves, 2000) jiyàn pé fiimù onítánkálẹ̀ èrò kò ṣàṣeyọ̀rì lábala yíyí èrò tí ọ̀pò èniyàn gbà padà. Àmọ̀ ọ̀sá o, ọ̀pò àwọn fiimù tó ǹ kònilẹ̀kọ̀ọ̀ imọ̀ iwe, polowó ọ̀jà, ẹ̀ ikéde, fon rere ọ̀ṣẹ̀lú, jẹ̀ mọ̀ ẹ̀sin, jẹ̀ aṣeere ifon-èrò-ká. Àwujọ̀ gbà pé ọ̀pò àwọn fiimù tó rọ̀ mọ̀ ifon-èrò-ká yìi ni àwọn tó ǹ pẹ̀gàn tàbí sọ̀rọ̀ abùkù sí ni. Ídí èyí ni pé wọn gbà pé a máa ti ara wọn yí èrò, ipinnu tàbí ihùwásí wa padà.

Ohun ti itankalẹ̀ èrò/ifon-èrò-kálẹ̀ jẹ̀

Orọ̀ yìi jẹ̀ jáde láti inu orukọ̀ Látìnì “Congregatio de Propaganda Fide” tó túmọ̀ sí àpéjọ̀ àwọn àgbà ijo Kátólíikì, tí a pè ní ipéjọ̀pò fún itánkálẹ̀/ifon-rere igbàgbọ̀ “Congregation for the propagation of the faith” tí Pope Gregory keṣẹ̀dógún dá silẹ̀ ní ọ̀dún 1622. Gégé bí Sweeny (2001:13) ẹ̀ so, ijo Kátólíikì lo ọ̀rọ̀ yìi ní ọ̀pò ọ̀dún sẹ̀yin gégé bí ohun èlò lati tan igbàgbọ̀ kálẹ̀ ní àwọn orílẹ̀ èdè òkèèrè. Èyí ǹ tọ̀ka sí pé itumọ̀ ọ̀rọ̀ yìi ní ibèrẹ̀ pèpè ni ohun tí a fẹ̀ t̀n kálẹ̀. Àmọ̀ ọ̀sá, ọ̀rọ̀ nàà di tọ̀rọ̀ fon kálẹ̀ lásikò ogun àgbáyé kínni àti ikejì nígbà tó di ohun èlò alágbára lówọ̀ àwọn apàṣe wàá bíi: Mussolini ti ilẹ̀ Italy (1922), Stalin ti Soviet ni opin (1920), Hitler ti ilẹ̀ Germany ni odun (1933). Itésíwájú ilò rẹ̀ gégé bí ohun ijà ogun lágbo àwọn tí a fiṣe ogun rán nípa títan èrò/fifon èrò kálẹ̀ ló sọ̀ di ohún èlò pàtàkì lágbo ọ̀ṣẹ̀lú (Brandy, 2009).

Òpò itumọ̀ ni àwọn onímọ̀ fún itánkálẹ̀-èrò/ifon-èrò-kálẹ̀. Àwọn kán rii bí àbùmọ̀ tàbí irọ̀ pónbélé, èrò tí a ti sètò tàbí ẹ̀ ẹ̀ gbélẹ̀rọ̀ láti fon, ifon-òdi-èrò-kálẹ̀, itánkálẹ̀ èrò-òdi àti ipónróléwé. Àwọn m̀iràn t̀n rí i gégé bí iròyìn tó jẹ̀ irọ̀ tàbí tó ǹ tẹ̀pẹ̀ mọ̀ abala iṣẹ̀lẹ̀ kan tàbí irinṣẹ̀ tí ijọba tàbí ẹgbé ọ̀ṣẹ̀lú kan lè ló láti fà àwọn èniyàn m̀ora àti bèẹ̀ bèẹ̀ lọ. Ogle (1950) ninu (Ellul, 1973:xi) túmọ̀ rẹ̀ sí ipakípa láti yí èrò tàbí ihùwásí èniyàn padà nígbà tí Lasswell (1960) ní tirẹ̀ so pe ó jẹ̀, kí èniyàn kan tàbí ẹgbé kan m̀ọ̀mọ̀ fi èrò tàbí iṣe wọn hàn fún aráyé lònà àtiyí èrò àti iṣe èniyàn kan tàbí isọ̀rì ẹgbé padà fún ètè ti a ti pilẹ̀ fojú sùn. Ellul 1973:25 ní tirẹ̀ túmọ̀ rẹ̀ gégé bí i lilo ọ̀nà ẹ̀rọ̀ láti yí èrò ọ̀kàn tàbí èròngbà padà láti jẹ̀ kí á gba àwọn èrò tàbí kókó kan gbọ̀ ká sì lè fi ara mọ̀ àwọn ọ̀fin kan. Howard (2004) nàà t̀n tọ̀ka síi pe àmi/àroko nàà jẹ̀ ohun èlò pàtàkì fún itánkálẹ̀ èrò/ifon-èrò-kálẹ̀. Pèlú gbogbo àlàyé yìi, ohun tó fojú hánde ni pé, a rí ẹ̀ni tó ǹ tan èrò kálẹ̀ gégé bí onímọ̀tara-ẹ̀ni-nikan tó ǹ polongo èrò tirẹ̀, tó sì ǹ fẹ̀ mú kí olùgbọ̀ gba èrò tirẹ̀ nikan gbọ̀. Èyí sì máa ǹ

wáyé lópò igbà lágboolé èsìn àti látòdò ijòba fún ète òṣèlú. Àmọ́ nínú iṣe yíí, a ó rí ìtánkálẹ̀ èrò/ ifon-èrò-kálẹ̀ gégé bí igbiyànjú láti rọ̀ ni, nípa lórí ẹ̀ni tàbí ihuwasi ẹ̀nikan/àkòjòpọ̀ ẹ̀niyàn, yíyí èro ẹ̀ni pada gbogbo rẹ̀ lojúna atisátúnṣe sí irínisí nípasẹ̀ tító ilàna ajẹmọ̀ṣe-ọkàn.

Ní kété tí àwọn ẹ̀niyàn bá ti gbọ̀ nípa ìtánkálẹ̀-èrò, wọn a máa wòò gégé bí i ohun búburú, wọn a sì máa ka ẹ̀ni tó ń lò ó gégé bí i aṣe. Ọ̀pọ̀ ni kò gbàgbọ̀ pé a lè lò ó fún iṣe rere rárá. Àmọ́ (Szanto 1978:5) tọka sí igun méjì (two extremes) nínú ìtánkálẹ̀ èrò; iye ẹ̀yí tó jẹ́ irọ̀ pónbélé àti àwòrán ojú ayé tó jẹ́ òtítító. Ellul (1973:v) ni èrò tirẹ̀ gbà pé, ìtánkálẹ̀ èrò a máa ʘafihàn oriṣírísí ipele òtítító bíi ilàjì òtítító, òtítító olódiwòn àti òtítító tí kò bá iṣẹ̀lẹ̀ tó ń ṣẹ̀lẹ̀ lówọ̀ lọ (truth out of context). Àmọ́, Adéléké (1997:196) fi yé wa pé a lè wo ìtánká èrò láti ihà to ń ṣeni lánfáni tàbí ẹ̀yí tó ń mú aburú wá.

Lóde ònì, àwọn oriṣi ọ̀nà ibánisòrò igbàlódé bi i iwé iròyin, ẹ̀ro rẹ́díò, tẹ̀lífisòn, sinimá, iwé àkànlò, àwọn ọ̀rọ̀ òṣèlú/ipolongo àti bẹ̀ẹ̀ lọ̀ ti jẹ́ kí ìtánkálẹ̀-èrò ẹ̀ni di tóró-fón-kálẹ̀, b́akan náà ni à ń lo iṣeṣe, èdè, ijosin gégé bí ohun èlò láti tan èrò wa ká.

Èyà Ìtánkálẹ̀ Èrò Ẹ̀ni

A lè pín ìtánkálẹ̀ èrò sí oriṣírísí isòrí, àmọ́ kí ilo rẹ̀ le péye, a lè lò ju oriṣi isòrí kan lọ. Ellul (1973) fún wá ni èyà m̀erin tó pè ní: iṣèlú àti ibára-ẹ̀ni-gbẹ̀pọ̀ (political and sociological), afidímúlẹ̀ àti arunilòkànsokè (integration and agitation), olóróò àti onibùú (vertical and horizontal) pèlú elèrò gígún àti ẹ̀yí tí kò gún tó (rational and irrational). Szanto (1978) ni tirẹ̀ ṣe àgbékalẹ̀ m̀eta pére tó pè ní arunilòkànsoké (agitation), afidímúlẹ̀/ ibáwùjọ̀-̀m̀ (integration) àti aṣafihàn ohun ikòkò tó ṣokùnkùn (dialectical). Arunilòkànsoké ni a máa ń lò láti ta àwọn ẹ̀niyàn jí sí ẹ̀tọ̀ tàbí ojùṣe wọn. Ó lè yí sí ifẹ̀hónúhàn tàbí iwóde. Eléyí ló rọ̀run jú nítorí ó máa ń tètè fojú hàn. Ó máa ń ní èrèdí pàtáki tó h́ande àti ẹ̀yí tó forímù, nítorí náà, ó máa ń dojú kọ̀ kókó tó fori sọ̀ tààrà ni. Ìtánkálẹ̀ èrò afidímúlẹ̀ ni tirẹ̀ máa ń jẹ́ kí ẹ̀niyàn kópa nínú ohun gbogbo tó ń ṣẹ̀lẹ̀ ní àwùjọ̀ rẹ̀ tàbí ohun tó jọ̀ pé “báyí l’á ṣe nílẹ̀ ẹ̀ wà”. Ó jẹ́ lára àwọn àṣà àti iṣe tó jẹ́ itẹ̀wọ̀gbà ní àwùjọ̀. Èyà kẹ̀ta ni ó ń ṣi ní lójú nípa àwọn ohun/iṣẹ̀lẹ̀ tó ti ṣokùnkùn sí ọ̀pọ̀ tẹ̀lẹ̀, tí a wà jẹ́ kí ó di mímọ̀ fún gbogbo ẹ̀niyàn. B́akan náà, Szanto tún m̀enubà á pé èyà yíí a máa tọka sí oriṣi ibáṣepọ̀ tó máa ń wáyé lááárín ẹ̀nikòòkan àti àlàkalẹ̀ (institutions), ẹ̀nikòòkan àti ẹ̀nikòòkan, àwọn àlàkalẹ̀ àti àlàkalẹ̀ miiran pèlú rẹ̀ (institutions and institutions).

Nínú ipín sírì tí a ṣàláyé lókè yíí, a fara mọ̀ ipín Szanto (1978), nítorí a gbà pé a ò nílò ipín yéleyẹ̀ nítorí bí èrò tí à ń tánká kò bá jẹ́ arunilòkànsóke, á jẹ́ afidímúlẹ̀/ibáwùjọ̀-̀m̀ àti aṣafihàn ohun ikòkò/tó ṣokùnkùn. Gbogbo àwọn tí Ellul ṣe ní àláyé yíí ni a le papọ̀ sábe àwọn ipín m̀eta yíí.

Tíòrì Àmúlò: Tíòrì ajẹmọ̀-ìṣe ọkàn (Psychoanalysis)

Tíòrì tí a wòye pé yòò ran iṣẹ̀ yíi lówọ̀ ní tíòrì ajẹmọ̀-ìṣe-ọkàn (Psychoanalysis). Sigmund Freud to jẹ́ onímọ̀ ọpọ̀lọ̀ ló ṣe agbáteru tíòrì yíi ní ọdún 1886. Tíòrì yíi ní ṣe pèlù bí ètò ọpọ̀lọ̀ ṣe nípa lóri ihùwásí èniyàn. Hockenbury àti Hockenbury (2000:443) nígbà tó n sọ ohun tí Robinson (1993) sọ, ó ní “Freud tí yí èrò wa padà lònà tó lágbára nípa bí a ṣe n ronú láifú wá lára”. Ó ní ó jẹ́ orisun itọka pàtàkì sí wíwá itumọ̀ tó jinlẹ̀ fun àwọn ihùwásí wa lóde òní. Èyí fi hàn pé tíòrì yíi sí wa lójú láti má dúró lóri itumọ̀ eréfèé fún ihùwásí èdà, ṣùgbón ká lè máa wá itumọ̀ tó farasin, ká ba lè ní òye kíkún fún àwọn iwà tàbí iṣe míràn ju bí a ṣe n wòò lọ.

Tíòrì yíi jẹyọ láti ara itójú tí Freud n ṣe fún àwọn tó ní àrùn ipènjá ọpọ̀lọ̀, nìbẹ̀ ní ó tí ṣe àwàrí pé, ọpọ̀ ikolura ló máa n wáyé nínú ọpọ̀lọ̀, ọkàn àti nínú àwọn iṣẹ̀lẹ̀ ojú ayé. Bí a bá sí ṣe wà iyanjú sí ikolura yíi ní yòò sàfihàn irú àbájáde iwà tí yòò jẹ jáde fàráyé rí. Èyí ló mú (Ọpẹ̀fẹ̀yítimí 1997:35) sọ nípa iṣẹ̀ tíòrì yíi pé ó n ṣe iṣẹ̀ tó jẹ mọ̀ iwòsàn àisàn ọkàn.

Tíòrì ajẹmọ̀-ìṣe-ọkàn tún gbà pé àwọn irírí wa igbà èwe ṣe pàtàkì nínú ihùwásí àti ohun tí a máa dà lágbà, Freud fi yé wa pé àwọn irírí yíi sì ṣeéṣe kó nípa lóri ihùwásí wa bí a o tilẹ̀ fọkàn sí ilo rẹ̀. Ó tumọ̀ sí pé tíòrì ajẹmọ̀-ìṣe ọkàn yòò ràn wá lówọ̀ láti mọ̀ báwo ni èrò tí a ní lókàn tẹ̀lẹ̀ nípa ohun tí a ka/gbọ̀/wò ṣe n ran ohun tí a n ṣe lówọ̀ àti pé átubótán wo ni ikolura irú èrò ọkàn àti èrò tó n lọ lówólówọ̀ n fún wa (Opefeyitimi 1997:35)

Freud tún ṣe alákalẹ̀ ètò irínisí/ihùwásí èniyàn gégé bí àwòrán onígun méta: Orisun gbogbo agbára àtọkànwá (id), èyí tó n ṣe àkóso ihùwásí (ego) àti abala èrì ọkàn/onídáájọ̀(superego). Ipa àkòkọ̀ tó jẹ́ orisun gbogbo agbára àtọkàn-wá (id) ló máa n fẹ́ igbádùn ojú eṣe, kò sí bikità fún òfin àṣà, iṣe tàbí àìní èlòmíràn. Abala yíi tí Freud pè ní igbésẹ̀ àkòkọ̀ (Primary Process) ló máa n ní imòlára (ebi, idùnnú, ifẹ́, itura) nínú, ó jẹ́ aláilárògún. Abala keji (ego) dúró bí i aláakòso tó n darí, tó sí n ṣe itọ́sọ̀nà fún irínisí èniyàn. Abala yíi mò pé kí i ṣe gbogbo ifẹ́ ọkàn ni a lè mú ṣe, nítorí náà, a máa gbé èrò rẹ̀ lè imúṣe ojú ayé. Ó lógbón, ó sì lárògún ní tirẹ̀. Ipa kẹta nínú àgbékalẹ̀ iṣe ọpọ̀lọ̀ tí Freud ṣe ni ó dúró gégé bí èrì ọkàn (superego). (Corey 2009:62) ṣàpẹ̀júwe rẹ̀ gégé bí abala àwùjọ̀ àti tí idájọ̀ tó maa n pe èniyàn sí àkiyesi iwà tó tọ̀ àti èyí tí kò jẹ́ itẹ̀wọ̀gbà. A máa jẹ́ kí àṣà àtọ̀wọ̀dọ̀wọ̀ tó níye lóri, àpẹ̀rẹ̀ tó dára àti òfin àwùjọ̀ tí òbí n fi lómọ̀ lówọ̀ kalẹ̀ lókàn wọ̀n. Abala yíi kan náà ló n mú idálẹ̀bí wá sọkàn eni tí ó bá tasẹ̀ àgèrẹ̀ lu òfin iṣẹ̀dálẹ̀.

Tíòrì yíi wúló fún kókó iṣẹ̀ yíi nítorí ó fún wa ni ànfàní láti túṣu dé sàlẹ̀ ikòkò nínú itupalẹ̀ àwọn fìimù yíi. Ó ràn wá lówọ̀ láti mò pé lópọ̀ igbà, iròmi tó n jó, onílù rẹ̀ wá lálẹ̀ omi, pé itumọ̀ àwọn ọ̀rọ̀ tí à n gbọ̀ jinlẹ̀ ju bí a ti gbọ̀ ọ̀ lọ, àti pé iṣe ọkàn níi ṣe pèlù bí itánkálẹ̀ èrò yòò ṣe nípa lóri ihùwásí wa léyìn-ò-rẹyin.

Ìṣàfihàn Ìtànkáḽè Èrò Nínú Fíimù

Ìtànkáḽè èrò ni agbára láti yí èrò ẹ̀ni tí à ń lò ó fún padà nípa lílo oríṣíríṣi ète ẹ̀yí tó lè fojú hànḽe tàbí tó farasin. Kì í sáábà nílò ikópa ẹ̀ni tí a fẹ̀ lò ó fún. Ẹ̀ni tó ń tan èrò kálẹ̀ gégé bí (Szanto 1978) ṣe sọ́ máa ń pèsè ọ̀kàn àwọn tí yóò mú ète rẹ̀ ṣe lójó iwájú. Ọ̀jọ́ iwájú tí à ń sọ́ yí kò ní àkókò kan pátó, nítorí a máa ní suúrù tí tí ifẹ̀ rẹ̀ yóò fi di mímu ṣe ni. Abáyọ̀rì rẹ̀ lè má farahàn kíá, àmọ́ ẹ̀ni tí a dojú ìtànkáḽè èrò nàà kọ́ yóò mú un lò lásìkò tó yẹ. Ìtànkáḽè èrò farahàn ní abala ìṣelú, ẹ̀sin, àṣà àti ibágbéṣẹ̀ pèlú ète iyínìlòkànpadà láti gbé èròngbà ẹ̀ni tó ń tan èrò kálẹ̀ yọ. A wá rí í mọ́ pé ọ̀kàn èyàn jin, a ò lè mọ́ ète rẹ̀.

Ìtànkáḽè Èrò Nínú Ìṣelú àti Ìṣẹ̀jọba

Ní agboolẹ̀ ọ̀ṣelú, ìtànkáḽè èrò ẹ̀ni àti ìṣàkóso èrò àwọn èniyàn jẹ́ ohun èlò pàtàkì tí àwọn olóṣelú máa ń lò láti gbé àwọn èyàn mọ́ra kí wọn lè ríbi mú wọn ṣe ifẹ̀ ọ̀kàn wọn. A rí ọ̀pọ̀ àpẹ̀rẹ̀ yí nínú fíimù *Túnmiṣe, Ọmọ National, Yéépa! Sólárin Ẹ̀ Bọ́* àti *October 1*. Níbi tíi a tí rí bí àwọn tí a pè ní adarí ṣe máa ń fi ọ̀nà àlùmọ̀korọ́yí wá ifọ̀kàntán àwọn èniyàn wọn.

Nínú *Túnmiṣe*, a rí Ọ̀túnba Adésínà, ẹ̀ni tí ẹ̀gbẹ́ Democractic Front Party (DFP) fà kalẹ̀ gégé bí adíje fún ipò Gómìnà níbi tó tí ń ṣiṣẹ́ lórí èrò ọ̀kàn aláta-kò rẹ̀, Olóyè Arábinrin Ayédùn láti inú ẹ̀gbẹ́ United Movement Party (UMP) kí ó lè ju àwà sílẹ̀, kó sì yowọ́ nínú idíje nàà. Ìhùwásí Ọ̀túnba nínú àyọ̀lò ìsàlẹ̀, yíi ṣe àfihàn rẹ̀ gégé bí ẹ̀ni tí ọ̀kàn rẹ̀ kò balẹ̀, tó sí ń ní ipayà fún àbájáde èsì ibò tó ń bọ̀.

Ọ̀túnba: But let me tell you o, gbogbo ohun tó ń ṣe àwà ò ju pé tèyàn bá nára, tó nàwó sí elections, ká wá ṣe é, kó loose, ó máa ń dùn ún o. And you are going to lose o, la ṣe ní kó o tètè step down so that gbogbo owó tó o tí ná yẹn, kò ní wòhò o. Àwà la nípínlẹ̀ yí. (*Túnmiṣe*)

Ète Ọ̀túnba níbi gégé bí olóṣelú ni láti mú ohun tó dàbí idíwọ́ kúrò lónà, láti mú ipayà bá ẹ̀nikẹ́jì, tàbí láti jẹ́ kí ó rọ́ pé òun kí í tilẹ̀ ṣe ẹ̀ni tó ní kìmì tí a lè ibèrù nìyí. Adíje fún ẹ̀gbẹ́ DFP, iyẹn Ọ̀túnba ni olùtànkáḽè èrò ẹ̀ni nínú àyọ̀lò yíi, kò sí fi èrò rẹ̀ bo rará fún aláta-kò rẹ̀. Àmì idáyàtò ajẹmọ́ṣe-ọ̀kàn níbi ni: ànfiyàn, àibalẹ̀ ọ̀kàn àti irunú. Èwẹ̀, gégé bí àlàyé Freud, Ọ̀túnba tún ṣe àtẹnumọ́ imọ̀lára ojú ayé tí ó jẹ́ mọ́ irora tí èniyàn maa ń là kojá lásìkò tí ó bá fidíremi nínú idibò tàbí idíje sí ipòkípò.

Èwẹ̀, tí a bá wá wo ipa tí ìtànkáḽè èrò tàbí iyínìlòkànpadà lónà ẹ̀rọ́ yíi ní lórí ẹ̀ni tí a darí rẹ̀ sí, a ó rí pé kò ṣe iṣẹ́ nàà ní àṣeyọ̀rì nítorí olóyè arábinrin Ayédùn ṣì mú ipinnu rẹ̀ ṣe láti díje nínú idibò fún ipò Gómìnà. Àpẹ̀rẹ̀ mírán tún hànḽe nígbà tí ọ̀túnba ń ṣe àlàyé èrèdí tó fi ń kópa nínú ọ̀ṣelú. Ó ń ṣe àlàyé yí láti fi ọ̀kàn àwọn èniyàn balẹ̀, ó ní:

Ọ̀túnba: Irú àwa yìí a fẹ́ túnlú ú ṣe ni, la ṣe ní ká ṣẹ̀jọba. Mí ò lówó kan án jí, mí ò ṣẹ̀ṣẹ̀ need lati ṣe politics kí n tó jeun.
(*Túnmiṣe*)

Lópò ìgbà, irú ọ̀rò tó máa n jáde lẹnu àwọn olóṣèlú wa niyí wí pé tètèpòpò wọn tí lómi tẹ̀lẹ̀. Wọn á máa fónnu wí pe àwọn kò ní ètè àtikówó je, àmó iró, òlá tí kò nílò aláwó láti tú ni. Ètè Ọ̀túnba tó hàn kedere fàráyẹ rí tó fi wonú òṣèlú lo, ni láti tún ilú ṣe, sùgbón ètè tó farasin tó sì ní í ṣe pẹ̀lú ihùwásí àkándá tí èniyàn ni láti mú ètè èròngbà ọ̀kàn tí ara èni ṣe. Àmó ṣá o, èrò ọ̀kàn rẹ̀ ni láti lo àwọn àláyé òkè yìí láti yí ipinnu ọ̀kàn olúbásọ̀rọ̀ rẹ̀ padà nípa rírí i bí èni tó yàtò sí àwọn olóṣèlú tó kù kí wọn sì lè dibò fún un. Lẹ́yin-ò-reyin, a lè sọ pé ètè yìí ṣiṣe nítorí a dibò yàn án gégé bí Gómìnà.

Irú iṣẹ̀lẹ̀ tó fara pé èyí nàa tun wáyé nínú *Yéèpà! Sòlàárín N Bọ̀* níbi tí olóyè Gbónmiayélò-bí-òjò, tó jẹ́ alága kánsù tí n sọ̀rọ̀ nípa ihùwásí rẹ̀ gégé bí ifidímúlẹ̀ èjẹ̀ rẹ̀ lásikò tó gba àkóso ní kánsù. Ó gbìyànjú láti sọ pé iṣe ọ̀n kò ní nńkan ṣe pẹ̀lú iwà ìmọ̀tara-èni-nńkan.

Alága: Kéṣì sí máa wò ó o, kí ṣe tara à mí n mò n rò o, Bí ò ṣe torúkọ ilú wa tí mo tí jẹ́jẹ́ é láti gbé sókè nígbà tí mo dé ipò yí. (*Yéèpà Sòlàárín N Bọ̀*)

Àyọ̀lò òkè yìí, ní ibámu pẹ̀lú èyí tí a wò tẹ̀lẹ̀, n ṣe àfihàn ìtánkálẹ̀ èrò èni lónà tó farasin, níbi tí èròngbà inú ọ̀kàn olùsọ̀rọ̀ a máa farasin fún olùgbọ̀. Ó tún jẹ́ àpẹ̀rẹ̀ ìtánkálẹ̀ èrò èni tó fẹ̀ṣe lénà ilànà tí àwọn aṣiwájú tí tọ̀ nípa lílo ọ̀rò tó wú ní lórí láti ẹnu àwọn olóṣèlú tàbí àwọn tó n du ipò òṣèlú ní ipòkípò tó wú kí wọn fẹ́ dimú.

A ṣe àkíyèsí wí pé ọ̀pọ̀ adarí nípò iṣèlú ló máa n bẹ̀rẹ̀ lónà irẹ̀lẹ̀ báyii, wọn á lo ọ̀rò didùn láti gba àkóso èrò ọ̀kàn àwọn èniyàn, agbára yìí nàa ni wọn sì n ló láti tukò èrò ọ̀kàn àti ipinnu ará ilú.

Ìtánkálẹ̀ Èrò àti Èsin

Ìtánkálẹ̀ èrò ara èni àti yíyí èrò èlómíràn padà nípasẹ̀ oríṣíríṣí ọ̀nà èrò ní ó tún farahàn nínú èsin. Èyí n wáyé nínú ìgbàgbọ̀ èsin àbáláyé tàbí àtòhúnrin-wá. Ó hàn gbangba pé bí a ṣe rí àwọn èké wólíi nínú èsin abóyínbógòkè nàa ni a ní wọn gégé bí i babaláwo nínú èsin àbáláyé. Nínú *Yéèpà! Sòlàárín N Bọ̀*, babaláwo tó wà níbi jẹ́ àwòrán iṣẹ̀lẹ̀ àwùjọ̀ ojú ayé. Ó sọ́ fún pásítò Nebu-kadínésàrí pé:

A ìí gba owó padà lówó Ifá

A ìí ka owó lé Ifá lówó (*Yéèpà Sòlàárín N Bọ̀*)

Àyọlò òkè yíi jẹ itànkálẹ̀ èrò ẹni lásán pẹ̀lú ọgbọn láti gba owó lówó ẹni tó n dari ọ̀rọ̀ rẹ̀ sí. Èyí jẹ̀ ètè àìhànde láti fi gba owó lówó àwọn oníbàára rẹ̀ èyí tí kò sì sí ní íbámu pẹ̀lú ilàna ìṣẹ̀ṣe nínú ìṣe ẹ̀ babaláwo. Ohun èlò pàtàkì tí irú àwọn ẹni yíi n mú ló ni ẹ̀rù pẹ̀lú àkànpò àwọn ètè ìyínlòkàn padà miiran. Ìgbàgbọ̀ Freud nínú àwíjàrẹ̀ rẹ̀ pé ẹ̀sin jẹ̀ ọ̀nà irònú ọ̀mọ̀dẹ̀ tí kò láròjinlẹ̀ fara-hàn nìbì nítòrí ẹni tí a dojú ọ̀rọ̀ kọ̀ kò tilẹ̀ ní àròjinlẹ̀ kankan rára. Ó se é se kó jẹ̀ iwà àìtọ̀ ọ̀wọ̀ wọn ni kò jẹ̀ kí wọn ronújinlẹ̀, tí ó sì mú wọn sọ Ifá di ohun àrà̀mòndà tàbí mèrílírí nínú ilò òkè yíi. Èyí mú kí ọ̀jẹ̀ àti itànkálẹ̀ èrò ara ẹni láti ọ̀dọ̀ babaláwo náà jẹ̀ wọn.

Siwájú àsikò yíi, nítòrí ọ̀ye tí Babaláwo yíi ní nípa ihùwásí àti ìṣe wọn tí kò fara hàn fàráyẹ̀, àti àsírí ikòkò wọn tó wà lówó ọ̀ rẹ̀, ó bèèrẹ̀ owó lówó pásító, Nebukadinešári àti àwọn aṣofin ní ọ̀nà tààrà tó fi hàn pé ó ti gba àkóso èrò ọ̀kàn wọn, èrò tirẹ̀ sì ti borí irònú wọn. Ó se àgbékalẹ̀ èrò rẹ̀ bá yíi fún pásító:

- Babaláwo: Mo lérò pọ̀ o mò pẹ̀ṣe eléyí yóò ná ọ̀ lówó diẹ̀?
 Pásító: Iyekíye baba, mo ní iyekíye
 Babaláwo: Ẹ̀ se ó lówó diẹ̀ lówó òbẹ̀ kí n fi tu àwọn ẹ̀bora burúkú yíi loju. Wọn lágbara á pọ̀. (*Yèpà Sólàárín N Bò*)

Ètè itànkálẹ̀ èrò ẹni ṣiṣẹ̀ lára ẹni tí a pè̀te rẹ̀ fún nìbì nítòrí pásító ti tako ọ̀fin ẹ̀sin àti ipò rẹ̀ láàárín ọ̀mọ̀ ijọ̀. Wíwá ọ̀nà àbáyọ̀ láti inú ẹ̀rẹ̀ àìṣododo tó ti fara yí jẹ̀ kí irònú rẹ̀ di bàibàì. Èyí kò sì jẹ̀ kó lè rí i pé babaláwo èké niyí àti pé gbogbo ọ̀rọ̀ rẹ̀ jẹ̀ irọ̀ pónbélé.

Àpẹ̀rẹ̀ miiran tí a tún rí nínú itànkálẹ̀ èrò lálala ẹ̀sin ni bí babaláwo yíi kan náà se tan àwọn aṣofin jẹ̀ láti gba owó lówó ọ̀ wọn. Àkíyèsí fi hàn pé ìgbàgbọ̀ Yorùbá nípa ifá gégé bí ẹ̀lẹ̀rìí ipín àti oníṣẹ̀gùn tí à á sá tọ̀ tí ọ̀rọ̀ bá rújú ni ó jẹ̀ kí èyí seṣeṣe. Àjàyí (2004:115-116) so pé:

When a man is faced with some problems such as the fear of death or of enemies or is in want of something, he consults Ọ̀rúnmìlà through the Babaláwo (the diviner or Ifá Priest) for advice or guidance. The man's belief is that the Babaláwo is the only trusted traditional "consultant pharmacist" and herbalist who is capable of solving his problems... In the process, the client is also given some prescriptions of what he is required to do and invariably some kind of offering or sacrifice is prescribed.

(Tí èniyàn bá dojú kọ̀ àwọn ìṣoro kan bí i ifòyà ikú, ti ọ̀tá tàbí kó se aláìní ohun kan, yóò lọ kàn sí Ọ̀rúnmìlà nípasẹ̀ babaláwo (aláfọ̀ṣe tàbí Bàbá Ifá) fún àmòràn tàbí itọ̀ni. Ìgbàgbọ̀ ẹni náà ni pé babaláwo nikan ni ẹni tó se é fọ̀kàn-tán ní tibílẹ̀ "adahunṣe tó dántọ̀" àti oníṣẹ̀gùn tó lè wá iyanjú sí ìṣoro rẹ̀...

Lààárín àkókò nàà, a ó fún oníbaàrà nàà ní àwọn ilàna ìgbésẹ̀ àwọn ohun tí à ní retí pé kó se, àti láì s̄iyèmèjì a ó se àlàkalẹ̀ oríṣii ẹ̀bọ̀ tàbí ètùtù tí yòò rú.)

Àyọ̀lò yìí se àfihàn ipò olá tó sì ní ọ̀wọ̀ tí a to Ọ̀rúnmilá àti àwọn olùsìn rẹ̀ sí ní ilẹ̀ Yorùbá. Ipò yìí ni Babaláwo tí a rí nínú *Yéèpà Sòlààrín N Bò* s̄ì lò ní ọ̀pò ìgbà. Èrò yìí nàà ló sì wà lókàn àwọn Kánsẹ̀lò, tí a yàn sí kánsù tí wọn fi gba gbogbo èrò tó là kalẹ̀ fún wọn:

- Babaláwo: Ah, ọ̀rò yìí ò d́áa o, Ifá ní ọ̀kàn yín ò balẹ̀, èyin ọ̀mọ̀ ò mí, Baba à mí ni ọ̀kàn yín pòrurù gan an, gbogbo yín látòkè délẹ̀. Torí bí mo se n̄ wò ó yìí o, Ifá ni olùbẹ̀wò kan n̄ bò...
- Babaláwo: E fẹ́ kí Ifá ó ríran?
- Gbogbo wọn: Bẹ̀ẹ̀ ni
- Babaláwo: Kó s̄ì s̄ọ̀rò?
- Gbogbo wọn: Bẹ̀ẹ̀ ni baba
- Babaláwo: Ketekete?
- Gbogbo wọn: Bẹ̀ẹ̀ ni
- Babaláwo: Lórí ọ̀fun gbígbẹ̀?
- Babaláwo: Mo lẹ̀bọ̀ n̄lá. N̄kan kan soṣo ti ó lè gba yín lẹ̀ n̄ nù u. Gbogbo àwọn ẹ̀ṣẹ̀ yín tẹ̀e ti dá s̄eyín nù un, torí Ifá ní ọ̀un tí rídii gbogbo yín látòkè délẹ̀...
- Babaláwo: È ẹ̀ rúbọ̀ ni o! Ketekete ni Ifá ní kẹ̀ẹ̀ lọ rée rúbọ̀ un lésẹ̀-kesẹ̀, torí tẹ̀e bá kò, tẹ̀e ní ẹ̀ ẹ̀ ní rúbọ̀, ẹ̀ni t́áà n̄ retí i rẹ̀ kàa pé dé. (*Yéèpà Sòlààrín N Bò*)

Ìgbàgbọ̀ àti ipò ọ̀wọ̀ tí àwọn èyàn yìí to ifá sí gégé bí ohun tí àwùjọ̀ fi kọ̀ wọn, tó sì tí kalẹ̀ s̄ókàn wọn ni Babaláwo nínú àwọn àyọ̀lò òkè yìí gùn lé láti já wọn lólè, kó sì wólé sí wọn lára láimọ̀. A tún fi ifá hàn gégé bí arínúróde, olùmọ̀ràn ọ̀kàn nínú is̄ẹ̀lẹ̀ nàà.

Abala itánkálẹ̀ èrò níhà ẹ̀sìn miiran dá lórí ìgbàgbọ̀ àwọn kristení nípa is̄òro, idánwò tàbí iyiriwò èyí tí Friend kà sí iròyin alábaadi tàbí èyí tó wá láti inú ọ̀kàn tí irònu rẹ̀ kò jinlẹ̀, tó sì ní èrò bàibàì nípa Ọ̀lórùn. A lè fi ojù iwòye yìí wo ọ̀rò Pásitò nínú *Yéèpà Sòlààrín N Bò* nígbà tó sọ̀ pé:

- Pasitò: Olúwa, Ọ̀lórùn, Olúwa, èyí ha se àkókò àti wákàtí ipónjù nẹ̀ẹ̀ tí a ti kọ̀ iwé rẹ̀ pè gbogbo onígbàgbọ̀ ní láti là kojá kọn tó lè déjọba rẹ̀? (*Yéèpà Sòlààrín N Bò*)

A lè pe àyọ̀lò òkè yìí ní ifonrere àbaadi pẹ̀lú ète iyinilókànpadà lónà èrò. À n̄ gbìyànjú láti yí èrò àwọn èniyàn padà nípa is̄òro tàbí idánwò. A fẹ́ kí wọn rí

i gégé bí ọ̀nà tabi iṣẹ̀lẹ̀ tó máa ń wáyé lójú ọ̀nà igbàgbọ̀ àtí nínú irin àjò sí ilú ọ̀run. Pásítò yí gbiyànjú láti fi ẹ̀sìn bo ìrora inú ọ̀kàn rẹ̀. Ní tòótọ̀, ó ń la inira inú ọ̀kàn kojá, àmọ̀ ẹ̀sìn ni kò jẹ́ kí ìrònú rẹ̀ já geere, tó fi dabi ẹ̀ni tí à ń fi ipá mu láti pa ọ̀fin mọ̀, tó sì fi gbà á bẹ̀ẹ̀ bẹ̀ẹ̀. Àpẹ̀rẹ̀ miiran tí a tún rí wà nínú *Àjọ̀jì Èmí* àti *igbèkùn*. Nínú *Àjọ̀jì Èmí*, nígbà tí Kólápò ń gbiyànjú láti wàásu fun Arábìrin aya Adé, ó ní:

Kólápò: Kò sí ẹ̀dá aláàyè kan tó lè ẹ̀ rere bí kò ẹ̀ pẹ̀lú agbára Jèsù. Ídí niyí tí mo fi ní kó o fi ayé è rẹ̀ fún Jèsù. (*Àjọ̀jì Èmí*)

Ìtánkálẹ̀ èrò àti oḡbón ẹ̀rọ̀ iyínilòkànpadà tó lówọ̀ ẹ̀sìn nínú ni èyí, ó sì máa ń lọ tààrà. A tètè máa ń dá èyí mọ̀ níbi tí a bá ti ń lò ó nítorí ète ò̀nsọ̀rọ̀ kí í farasin rárá, bẹ̀ẹ̀ ni a máa ń retí ẹ̀sì iyò̀nda tàbí mo gbà láti ọ̀ḡ olùgbọ̀.

Ìtánkálẹ̀ Èrò àti Àṣà

Ní gbàgede ti àṣà, itánkálẹ̀ èrò pẹ̀lú ète iyínilòkànpadà lònà ẹ̀rọ̀ jẹ́ ohun èlò láti mú àṣà, iṣe àti igbàgbọ̀ wà láàyè lókàn àwọn ẹ̀niyàn. A máa ń lò ó láti tẹ̀pẹ̀lẹ̀ mọ̀ àwọn àṣà yí láti mú wọn rinlẹ̀ sí i, kí wọn má baà lọ sí òkun igbàgbé. Fún àpẹ̀rẹ̀, nínú *October 1*, a ẹ̀ ẹ̀fihàn fífi ọ̀lópáá mú Bàbá Ifá àti iṣẹ̀wádíí ọ̀mọ̀ ọ̀ba gégé bí i è̀wọ̀. Bákán náà ni a tẹ̀pẹ̀lẹ̀ mọ̀ àṣà Yorùbá tó ní ẹ̀ pẹ̀lú ibálé nínú ètò igbeyawó. *October 1* ẹ̀ ẹ̀fihàn ọ̀wọ̀ tí àwọn Yorùbá ní fún orí Adé, ite ọ̀ba àti àwọn iṣeṣe. Èyí jẹ́ yọ̀ nígbà tí Sájèntì ń sọ̀ fún ọ̀gá rẹ̀ ídí ti ifá kò ẹ̀ ẹ̀ tí i ẹ̀ ẹ̀ wá rí apààyàn tí wọn ń wá:

Sergeant: Ah! ah! that is why baba Ifá cannot see anything.
He cannot consult against the Ọ̀ba or Ọ̀ba's children.

(*October 1*)

Sájèntì: Ah ah, ídí niyí tí bàbá ifa ò lè rí ǹnkan kan. Kò lè dáfá lòdì sí ọ̀ba tàbí àwọn ọ̀mọ̀ ọ̀ba.

Ọ̀lópáá Rìpètò tó jẹ́ Hausa àti àwùjọ̀ ni a darí ẹ̀kọ̀ yí sí nípa àṣà Yorùbá. Èwọ̀ miiran tí a tún fẹ́ kó di mímọ̀ lònà ẹ̀rọ̀ ni fífi ọ̀lópáá mú bàbá Ifá.

Inspector: Listen, we need to bring baba Ifá in for questioning.
He predicted there will be more killing. He knows more than he is telling us. Arrest him.

Sergeant: Hà, è̀wọ̀!

Inspector: what?

Sergeant Taboo. *Bàbá Ifá? Ọ̀rúnmilà! Ha!* High priest! The custodian of *Ifá* oracle, arrest him? *Ha!* Bad idea.

Inspector: I want him brought in for questioning and that is an order.

- Sergeant: I cannot obey orders. No policeman in this *Àkótẹ̀* can arrest *Bàbá Ifá*. No policeman.
- Inspector: Sergeant Sunday *Àfọ̀njá*, you will face severe disciplinary action for disobeying direct order.
- Sergeant: Better lose job more than to commit taboo. *Ha!*
- Inspector: Sergeant Sunday *Àfọ̀njá*, you are hereby suspended for insubordination. (*October 1*)
- (Rìpẹ̀tò: Gbọ́, ó yẹ ká mú bàbá Ifá wá fún ifọ̀ròwánilẹ̀nu-wò. Ó soàsoṣṣẹ̀tẹ̀lẹ̀ pé ipàniyàn yóò sì pọ̀. Ó mọ ju ohun to n sọ fún wa. Lọ́ mú u
- Sájẹ̀ntì: Ha, èwò
- Rìpẹ̀tò: Kín ni?
- Sájẹ̀ntì: Èwò, baba ifá, Ọ̀rúnmilà, ha, àgbà awo, olùpamọ́ Ifá, ká mú u, ha, èrò tí ò dá a
- Rìpẹ̀tò: Mo fẹ́ kí ẹ́ mú u wá fún ifọ̀ròwánilẹ̀nuwò, àṣẹ̀ sì ni
- Sájẹ̀ntì: Èmì ò lè gbọ̀ràn sí àṣẹ̀ o. Kò sí ọ̀lọ́páá ní Àkótẹ̀ yíí tó lè mú bàbá Ifá. Kò sí ọ̀lọ́páá náà.
- Rìpẹ̀tò: Sájẹ̀ntì Sunday *Àfọ̀njá*, wá á kojú ijíyá tó le pọ̀nrán fún àìgbọ̀ràn sí àṣẹ̀ tí a pa fún ọ̀ tààrà
- Sájẹ̀ntì: Ó sán kí n pàdánù iṣẹ́ ju kí n dejá á èwò, hà.
- Rìpẹ̀tò: Sájẹ̀ntì Sunday *Àfọ̀njá*, a dá ọ̀ dúró lẹ̀nu iṣẹ́ fún igbà diẹ́ fún iwà àfojúdí.)

Ète inú àyọ̀lò òkẹ̀ yíí n ṣe àfihàn ipò bàbá Ifá gégé bí i èyí to ní ọ̀wò, tí a ò lè fi ọ̀wọ́ yepere mú. Àyọ̀lò yíí fi hàn wá pé Sájẹ̀ntì yíí mò nípa àṣà Yorùbá dunjúdunjú, ó sì ti kalẹ̀ sí inú ọ̀kàn rẹ̀. Èyí ló n gbiyànjú láti fi yé Rìpẹ̀tò yíí. Ìtánkálẹ̀ tábí ifọ̀nrere èrò ọ̀lọ́páá yíí ṣiṣẹ́ dárádára ní àsikò yíí, ó sì jẹ́ èyí tí a lò lònà tààrà. Àbáyọ̀rì ète yíí ni pé Rìpẹ̀tò yí èrò rẹ̀ padà nípa pípe Sájẹ̀ntì *Àfọ̀njá* padà sí ipò rẹ̀ léyìn tí ó hàn pé ó ti kọ́ ẹ̀kọ́ tí a fẹ́ kó kọ́.

Lóri ọ̀rọ̀ àwọn ọ̀mọ́ge ilú Àkótẹ̀, Sájẹ̀ntì àti Kọ̀bùrù Ọ̀mọ̀lolu tí wọn jẹ́ ọ̀mọ́ bíbí ilú naa là wà lóye, wọn sì fi yé wa pé:

- Seargent: All the young women in *Àkótẹ̀*, they are virgins. Dishonour to lose their virginity before their marriage. (*October 1*)
- (Sájẹ̀ntì: Gbogbo àwọn ọ̀dómọ̀binrin *Àkótẹ̀*, ọ̀lómọ́ge ni wọn. Ohun itijú ni láti pàdánù ibálẹ̀ wọn sáájú igbeyàwó.)

Ni ilẹ̀ Yorùbá nígbà iwáṣẹ̀, ó jẹ́ ohun iyí àti èyẹ́ fún ọ̀mọ̀binrin àti àwọn ọ̀bí rẹ̀ tí ó bá pa ara rẹ̀ mó tí ọ̀kọ́ rẹ̀ sì bá a nílẹ̀ lálẹ̀ igbeyàwó. Irú ọ̀mọ́ge yíí a máa gba ọ̀pọ̀ èbùn, nígbà tí eyí tí ó ti sọ́ ibálẹ̀ nù á gba èrò itijú fún òun àti àwọn

òbí rẹ̀. Àmọ̀ ọ̀lájú àti ihùwásí ọ̀de òní tí ẹ̀ ẹ̀kóbá fún ọ̀pọ̀ àṣà yíí, tó sì tí n mú wọn lọ sí òkun igbàgbé. Èyí jẹ́ ọ̀kan nínú awọn kókó àti èrò tí a fẹ́ fònrere tàbí tàn kálẹ̀ nínú fíimù yíí.

Ìtánkálẹ̀ Èrò Ìṣàmi Ègàn/ Ìfẹ̀gànpeni

Nínú àwọn ihùwásí èdà bí i ìṣàmi ègàn/ìforúkọ-ègàn-peni, a máa n lo itánkálẹ̀ èrò àti ìfònrere gégé bí ètẹ̀ láti yí èrò ọ̀kan pada lórí àwọn orúkọ tí a máa n pe ìṣòrí àwọn kan lówùjọ ilẹ̀ Yorùbá àti lówùjọ Nàìjíríà lápapọ̀. A máa n lo ètẹ̀ ìyínìlòkàn pada lónà èrò lópọ̀ igbà lati fi àwòrán àwọn abala èka awujo yíí han lónà tó dára ki á ba lẹ̀ yí èrò wa pada lórí wọn. Àpẹ̀rẹ̀ ni àwọn ibùgbé/ádúgbò tí orúkọ wọn máa n fún wa ní àpẹ̀júwe ibi ìdòtí, àti ibi tí àwọn omo isọta àti jàgídíjagan wà. Ojú inú wa paápáá á tí máa ṣàpẹ̀júwe imúra/iwoso tí ó jìná sí omolúàbí tí a bá ti gbọ̀ àwọn orúkọ bẹ̀.

Àmọ̀ sá o, fíimù *Omo Ghettò* jẹ́ kí á mọ̀ pé sáábábi lásán ni fún ọ̀pọ̀ àwọn tó bá ara wọn nibè. Ó ní ó seése kí a se átúnse sí iwà àti isẹ̀ wọn, kí awọn naa sì di eni pàtàkì lówùjọ bí awọn tó n gbé ni àdúgbò tó wuyi. Èrò yíí ni olópáá nínú fíimù *Omo Ghetto* fi hàn nígbà tí wọn fẹ́ yònda Scoda àti *Omo-jo-ibò* ní àgò ọ̀lópáá:

- Ọ̀lópáá:** È wò ó bàbá, sebí inú Ghetto yíí ni wọn n gbé, iwà pálapala bí omo Ghetto náà ni wọn máa máa hù.
- Bàbá:** He ẹ̀, àwọn eléyíí mà kàn ya tara wọn ni, Lọyà tó wá gbà wọn lẹ̀ yíí, inú Ghètò la bíi si, ibẹ̀ ló ti kàwé, ibẹ̀ ló ti ṣòriire (*Omo Ghettò*)

Èrò ogunlógò èniyàn nípa Ghètò ni ọ̀lópáá yíí sọ jade. Àmọ̀ sá o, bàbá àgbà yíí n gbiyànjú pẹ̀lú ọ̀nà èrò láti yí wa lọkan pada wí pé ohun tó dára sì lẹ̀ ti ibẹ̀ jáde gégé bí igbàgbò àwọn Yorùbá pé: inú ikòkò dúdú ni èkọ funfun ti n jáde. Ó dájú pé fíimù yíí gbiyànjú láti yí èrò àwùjọ pada nípa àwọn tó n gbé ní àdúgbò bí i Muṣin, Ajégúnlẹ̀, Oṣòdi, Máraòkọ̀ àti bẹ̀ẹ̀ bẹ̀ẹ̀ lọ. Ó tilẹ̀ tún se àfi-hàn àwọn tó ti gbé ibẹ̀ rí àmọ̀ tó ti se àṣeyọ́rí bí i: Bash Alli, Fálílá Ògúnkòyà, Daddy Ṣoki, Déńrele Edun pẹ̀lú Bánjí tó pada wá di lọyà láífi ti gbogbo àpẹ̀rẹ̀ búburú tí ó n rí lójoojúmọ̀ se.

Ìṣòrí àwọn èniyàn mírán tó tún ní ami/orúkọ ègàn lówùjọ ni àwọn omo onímótò. Ọ̀pọ̀ àwọn onímótò, awakò, kòndò àti omo èyin mótò ni ó wà nínú àgbàríjọ ìṣòrí yíí. Orúkọ bíi omo isọta, tọ̀gò, ipánle, onijàgídíjagan ni a fi n pè wọn. Fíimù *Omo National* gbiyànjú láti yí èrò yíí pada, nítorí ó fi wọn hàn gégé bí eni/àjọ tó ní iwà rere àti omolúàbí. Isẹ̀ omo onímótò sàájú àsikò yíí kò ní iyí rárá. A tilẹ̀ rí i gégé bí isẹ̀ àwọn tí kò lẹ̀ se àṣeyẹge lẹnu èkò tàbí tí kò lẹ̀ se rere. Ohùn tí a sáábá máa n gbọ̀ ni pé “Kò sòmòre nínú omo onímótò” wọn

ò ṣẹ̀ fi yangàn rárá. Fìmù yíì gbìyànjú láti yí èrò aráálú padà nípa ṣíṣe àfihàn egbé ọmọ onímótò NURTW tó ti di ọ̀tun, èyí tí iyípadà ti dé bá fun awujo.

Ọmọ egbé kan: È fún wa ní order ká ṣìbọ̀n wọ̀lẹ̀, ká kó àdá púpọ̀ ká lé yá a wọ̀n pa, kọ̀n mò páwa gan-an ò dúró.

Alága: Tor'áwọ̀n èyàyàn máa n fọ̀jú ọmọ oníjàgídíjàgan wò wá, àwọ̀n èèpò tó wá n̄bẹ̀ ló ba àlikámà jẹ̀.

Bólánlẹ̀: What do you expect? Ọmọ tout for that matter, Ọmọ onímótò. Wọ̀n ibá à lọ ọ̀ Yunifásítì, kò ju pé kọ̀n máa já báàgì, kọ̀ n máa jalẹ̀ káàkiri. So, mo sọ̀rì o, èmi ò lẹ̀ kówó mi í lẹ̀, mi ò dẹ̀ lẹ̀ get ara mi involved ... mi ò lẹ̀ ba orúkọ ara mi jẹ̀ ...

Olọ̀yẹ̀ NURT: Mámá, ẹ̀ ẹ̀ rí i, Muftaudeen lorúkọ tẹ̀mi, àwa tí à n ẹ̀ ṣẹ̀ National Union, gbogbo wa pátápátá, mo lẹ̀ fi ògún ẹ̀ gbá àyà wí pé we are all responsible people.

(*Ọmọ National*)

Àyọ̀lò àkọ̀kọ̀ lókè ya àwòrán èdè ọmọ onímótò nígbà ti òrọ̀ alága n̄ ṣe àpẹ̀-júwe egbé ọ̀lọ̀kọ̀ ero tí iyípadà ti dé bá. Àyọ̀lò kẹ̀ta ṣe àfihàn wí pé ajá kò lé má ṣàìpadà sibi èébi re, bẹ̀ẹ̀ n̄ ẹ̀lẹ̀dẹ̀ ko le má pada sínú irà bó ti wù ká ṣe itọ̀jú u rẹ̀ tó. Àyọ̀lò tó gbèyìn ṣe àfihàn egbé ọ̀lọ̀kọ̀ èrò tí a mò sí National gégé bí èyí tí ó ti pàwọ̀ dà sí rere tó sì n̄ retí itẹ̀wọ̀gbà ọ̀tun láti ọ̀dò ará ilú. Àyọ̀lò òkè yíì n̄ retí láti rí àwùjọ̀ tí a yí lẹ̀kàn padà lórí èrò rẹ̀ nípa àwọ̀n ọmọ onímótò. Àwọ̀n igbésẹ̀ tí a tún fi sójùṣe nípa pípa orúkọ/írísí dà ni rírán aṣọ̀ tó bójúmu, iyẹn yúnifọ̀mù fún wọ̀n. Eléyíì sì pa írísí bí a ti n̄ rí wọ̀n gégé bí onídòtì àti elèèèrì tẹ̀lẹ̀ dà.

Abala miiran tó tún múni lẹ̀kàn tí itánkálẹ̀ èrò ti je yọ̀ nínú fìmù Yorùbá tó sì ní ètẹ̀ iyínilẹ̀kànpadà lónà ẹ̀rọ̀ ni sísọ̀ ọmọ ọ̀lọ̀mọ̀-ḍọ̀mọ̀. Lẹ̀yìn ọ̀dún bíi méjì sì mẹ̀ta tí obinrin bá ti wọ̀lẹ̀ ọ̀kọ̀ tí kò sì bímọ̀ nilẹ̀ Yorùbá, orúkọ̀ tí à n̄ fún wọ̀n ni àgàn. A máa n̄ sàmì sí wọ̀n lára tabí bèrẹ̀ sí fi orúkọ̀ ẹ̀gàn yíì pé wọ̀n. Ọpọ̀ àwọ̀n obinrin yíì ló n̄ la idáámú inú ọ̀pọ̀lo kojá níru àsikò báyiì, ti iwà àti iṣe wọ̀n a sì máa dàbí pé kò já gaara. Kò sì wá yanilẹ̀nu láti gbọ̀ pé lẹ̀kọ̀láyá tabí àwọ̀n obinrin fúnra wọ̀n n̄ lọ̀ gba ọmọ̀ nilẹ̀ àwọ̀n ọmọ̀ aláilóbíì tó jẹ̀ ti ijọ̀ba tabí ti aládaáni láti fi ṣe ọmọ̀, lẹ̀yìn tí wọ̀n bá ti san owó diẹ̀ àti àwọ̀n ètò kan. Èrò àwọ̀n Yorùbá nípa ọmọ̀ tako èyí nítorí wọ̀n gbàgbọ̀ pé adé orí igbèyàwó ni ọmọ̀, wọ̀n sì níye lórí púpọ̀. Fún idí èyí, wọ̀n ò gbàgbọ̀ nínú títa ọmọ̀ inú wọ̀n. Fìmù *Ọmọ̀ Ghétò* sípayá, ó sì ṣe itánkálẹ̀ onà abáyọ̀ igbàlódé tíí ṣe sísọ̀ ọmọ̀ ọ̀lọ̀mọ̀ ḍọ̀mọ̀ lónà tí ó bá ọ̀fin mu. Nínú fìmù yíì, a bá iyá Ayòmídé wí fún onà àitọ̀ tó gbà láti dọ̀lọ̀mọ̀ láyẹ̀, a sì gbáá nímòrán pé:

Lọ̀yà: Iwà tí ò bójúmu ni, tó dẹ̀ lòdì sí ọ̀fin ni kí èyàyàn ra ọmọ̀ tabí kí ó ta ọmọ̀. Tí èyàyàn bá ní iṣòro ọmọ̀ bíbí, adoption is

advisable. Mo dẹ mọ wí pé èyin náà ti learn lesson yín pèlú gbogbo wáhálà tó wà nílẹ̀ yíí. Tá a bá wá rí ẹníkẹ̀nì tó wà ní àyíká yín, tó bá fẹ́ gbé irú igbésẹ̀ yíí, ẹ̀ ṣàlàyé fún wọn pé ó lòdì sí òfin Ọlórún àti sí òfin ilẹ̀ yíí.

Àlàkẹ̀:

Hùn! Lọyà, ẹ̀ wò ó, ẹ̀ ṣe é mo dúpẹ̀. Ha, mo ti kọ̀gbọ̀n o, èmi náà kọ̀gbọ̀n nínú àṣiṣe mi àbí, ṣebí kí n má ba à jiyà, ni mo ṣe yá májìyà lófà, mo yámájìyà lófà òhún tán, iyà tún wá n fi mí soúnjẹ, àbí gbogbo ẹ̀, gbogbo ẹ̀, níbo ló já sí nisinsinyí. Ṣebí tolórùka bá dẹ̀ ti gbòrùka, ṣebí kowó àwé tẹ̀mi dẹ̀ dọ̀fo ni, àbí bẹ̀c-kọ̀? Mo gbà f'Ọlórún. (*Omọ Ghétò*)

Èkọ̀ tí a rí kọ̀ níbí ni pé èrèdì ríra omọ̀ lásikò tí ojú omọ̀ n pọ̀n ni lè má rí bí a ṣe rò lókàn lẹ̀yin-ò-reyin. Tí a ò bá tọ̀ ọ̀ bí ọ̀ tí tọ̀, itijú, ẹ̀tẹ̀, ẹ̀gan àti abuku ló máa n gbèyin rẹ̀. Nípasẹ̀ iyínìlókànpadà lònà ẹ̀rọ, a n darí èrò àwujọ̀ lòdì sí ríra tàbí fifi omọ̀ ṣe òwò ẹ̀rú. Itànkálẹ̀ èrò rere yíí kan naa lo mú kí iyílókànpadà dé bá Àlàkẹ̀ tó fi gba iduro awujọ̀ lóri ilànà tó tona, to sì mú u ṣe ilèrì láti fi ara mọ̀ idúró yíí.

Itànkálẹ̀ Èrò, Ìṣẹ̀gùn Òyinbó àti Ìbilẹ̀

Mágùn gégẹ̀ bí ìṣọ̀ra tí a máa n ló láti dènà àgbèrè làra obinrin ni a ṣe àmúlò rẹ̀ láti fi agbara ìṣẹ̀gùn ìbilẹ̀ han nínú fíimù Mágùn. Fíimù yíí tún ṣe itànkálẹ̀ agbára ìṣẹ̀gùn ìbilẹ̀ àti àwótán fún ẹ̀ni tí a lé ní mágùn níbí tí òògùn òyinbó ti kùnà. Fíimù yíí fi idí rẹ̀ múlẹ̀ pé ó yẹ̀ kí àjọ̀ṣepò wà láàárín ìṣẹ̀gùn ìbilẹ̀ àti ti òyinbó láti mú ètò ilera tèsìwájú, èyí tó ṣeé ṣe kó mú kí àwọn iwádií ijìnlẹ̀ lè so èso rere. A tún fi yé wa pé, a ó lè máa ṣe àwọn òògùn ìbilẹ̀ wa ní ọ̀nà ìgbàlódé to ṣe mú yangàn lágbaáyé. Níbi àpèrò ẹ̀gbẹ̀ àwọn oníṣẹ̀gùn òyinbó ti ilẹ̀ Nàìjíríà, ọ̀jọ̀gbọ̀n tó jẹ̀ onimọ̀ nínú ìṣẹ̀ ìṣẹ̀gùn aboyún àti àìsàn obinrin nínú fíimù yíí sọ̀ pé:

Professor:

We are speaking here of a different culture of a different people who possess a different order of knowledge, scientific knowledge which your so-called western scientific precision tools have not yet been able to analyse. I have witnessed a demonstration of the talismanic efficacy of some organisms treated with herbs and as a medical practitioner of long standing trained in the west. I have had occasion to diagnose a psychosomatic pregnancy that resulted in the birth of a baby despite the lack of foetal reading. Ladies and gentlemen, the existence of some yet unexplained forces, causes and effects in African cultural practices can no longer be denied. (*Mágùn*)

(Ọ̀jògbón: À n sòrò níbí nípa àṣà ọ̀tọ̀ àti àwọn èniyàn ọ̀tọ̀ tí wọn ní ilàna imọ ọ̀tọ̀, imọ̀ ijìnlẹ̀ tí imọ̀ sáyẹ̀nsì ayé òde òní kò tì lẹ̀ ṣe itúpalẹ̀ rẹ̀. Mo ti wà níbí iṣàfihàn ilo a-jẹ́-bí-idán ewé àtegbò tí a fi tojú àwọn kòkòrò kan àti pẹ̀lú gégé bi oníṣẹ̀gùn òyìnbó tó kọ̀ṣe nílúú òyìnbó tó sì ti wà lẹnu iṣe yìi fún ọ̀pọ̀ ọ̀dún, mo ti ní ànfàní láti ṣe àyẹ̀wò oyún eni tó ní àrùn ọ̀kàn tí ó sì bí omo náà, bí ó tilẹ̀ jẹ́ pé a kò gbọ̀ mí mí rẹ̀. Arábinrin àti arákùnrin, a ò tún ṣì lẹ̀ máa sẹ̀ nípa iwálááyẹ̀ àwọn agbára tí kò ṣe é ṣàlàyé, okùnfà àti àyọ́rísí wọn nínú iṣe iṣẹ̀dálẹ̀ Áfíríkà.)

Fìimù yìi ṣe àfihàn agbára tó kalẹ̀ sínú àṣà àti iṣe Yorùbá tí a lè mú nínú rẹ̀ láti mú iyanjú wá fún àwọn àisàn/àrùn tí kò gbòògùn. Èyí ni ọ̀jògbón náà gbé kalẹ̀ báiyí:

Professor: And the purpose of my paper is to encourage a more humble, a more academic, a more research-oriented approach to the study of African medical practice and the western medical profession itself, if it can drop its toga of arrogant pride, has a lot to learn from the so-called African herbalist. (*Mágùn*)

(Ọ̀jògbón: Àti pé èrèdí pépà mi ni láti ru wá sókè láti ní ọ̀pọ̀ irèlẹ̀, ọ̀pọ̀ iṣe ajemákadá, ọ̀pọ̀ iṣe tó ní ṣe pẹ̀lú iwáadí ajemọ̀ ọ̀nà imúṣe sínú èkọ̀ nípa iṣe iṣẹ̀gùn ní Áfíríkà àti ti iṣe iṣẹ̀gùn dọ́kítà òyìnbó pàápáá, tí wọn bá lè bọ̀ ẹ̀wù igbéraga wọn sílẹ̀, wọn ní ohun púpọ̀ láti kọ̀ lódò àwọn tí à n pè ní adáhunse ní Áfíríkà.)

Tí a bá wo kókó fìimù yìi, a fi yé wa pé àwọn àisàn kan wà tí iṣẹ̀gùn òyìnbó kò kápá tabí tí a rí bí i itàn lásán, àmọ̀ tí àwọn èniyàn gbàgbọ̀ pé òògùn ibílẹ̀ lè wòsàn. Ìyínlọ̀kànpadà lónà ẹ̀rọ, tó n fídí nńkan múlẹ̀ ni èyí jẹ́. Ọ̀jògbón yìi dúró ti àṣà rẹ̀ láti dáábò bọ̀ ó, bí ó tilẹ̀ tako èkọ̀ tó kọ̀ nípa iṣẹ̀gùn òyìnbó. Ó sọ èyí ní gbangba, ojú kò sì ti í láti ṣe àfihàn igbàgbọ̀ rẹ̀ nínú àṣà àti iṣe ẹ̀yà rẹ̀.

Fìimù Mágùn tún ṣiṣe ẹ̀ títan iròyìn ká nígbà tó n fi idí rẹ̀ múlẹ̀ pé oótọ̀ pónbélé ni mágùn, kì í kàn ṣe ọ̀rọ̀ àheso, lásán gégé bí imọ̀ iṣẹ̀gùn òyìnbó tabí ọ̀lájú ti n gbìyàhjú láti fi yé wa. Àwọn dọ́kítà meṣeṣe tó jẹ́ akópa níbi àpèrò fi àigbàgbọ̀ wọn hàn, èyí tó jẹ́ yọ̀ nínú itàkurọ̀ṣọ̀ wọn báiyí:

Doc. 1: I can't believe that you are even considering that this *mágùn* exist. It is a myth.

Doc. 2: A powerful myth that people believe

- Doc. 1: Does that give it credence? It's pure pigs manure. Who can prove the etymology and symptoms? (*Mágùn*)
- Dókítà 1: Mi ò lè gbàgbò pé o tilè n rò ó pé mágùn wà. Itàn àheso lásán ni
- Dókítà 2: Itàn àheso tó lágbára táwọn èyàn gbàgbò
- Dókítà 1: Şé èyí wá fún un ní ẹrì ni? Ìgbé ẹlẹdẹ tó dilẹdú ni. Ta ni ó lè fún wa ní idánilójú orírun àti àmi rẹ?

Àyọlò òkè yìi fi hàn pé àwọn dókítà yìi kò gbàgbò pé mágùn wà, nítorí wọn rí i bí itàn àheso lásán tí kò lésẹ n lẹ, nítorí a kò lè şe iwádii rẹ pèlú àgbékalẹ sáyẹnsì. Èro wọn şe régi pèlú èro Gòtèrà (2014:64) lóri itàn iwáşẹ tó ní, 'the central characteristic of all myths is that they are all fictitious i.e., they lack scientific or even historical truths' èyí tó tùmò sí pé: kókó tó jẹ àbùdá işesi gbogbo itàn iwáşẹ ni pé àheso ni gbogbo wọn, wọn ò sì ní òtító sáyẹnsì tabi ti itàn gidi. Bí ó tilẹ jẹ pé lẹyin-ò-reyin, òun fúnra rẹ gbà pé, 'without myths people are lost' èyí tó tùmò sí pé láì sí itàn iwáşẹ, àwọn èniyàn á sonù.

Ọgbèni Ayílára túşu dé salẹ ikòkò lóri ipòrurù ọkàn àwọn dókítà yìi nínú fiimù Mágùn, nígbà tó şe àlàyé nipa orişii mágùn tí ó wà, bí ó şe n şişẹ, àti àwọn àbáyọrí tó şeşe kó jẹyọ.

Mr Ayílára: You know, this AIDS they talk about, mágùn is worse. They say one can carry AIDS for 9 years, no one can carry mágùn for more than 9 weeks. Whereas AIDS is sexually transmitted disease, mágùn is sexually assisted death. The carrier usually a woman is afflicted with mágùn, and any man who contacts it by having sex with her dies immediately or very, very shortly afterward. There are many types of mágùn but only three of them are most dangerous. The cock crow: in this, the contactor crows like a cock immediately after sexual intercourse with the carrier coo coo roo cooo, then he dies promptly. The summersault: The contractor summersault three times fai! fai! fai! Immediately. The contactor may also bleed to death by vomiting or urinating blood continuously. The worst but massively the least common P.J.T. that is: partners joined together. (*Mágùn*)

(Ọgbèni Ayílára: E mọ, mágùn burú ju àrun èèdì tí wọn n sọ. Wọn ní èèdì lè wà lára èyàn fún ọdún męsán án, kò sí ẹnì tí mágùn lè wà lára rẹ ju ọşẹ męsán án lọ. Níbi tí ó ti jẹ pé èèdì jẹ àrun tí à n kó látara ibálòpò, mágùn jẹ ibálòpò a-ran-ikú-lówó. Obìnrin tí ó sáábà máa n jẹ ikọ ni a ó lé ní mágùn, ọkùnrin tim o bá sì kó o nipa bíbá a ní àşepọ yòò kú lésẹkẹşẹ tabi láipẹ

lẹ̀yìn nàà. Oríṣíríṣi mágùn ni ó wà, àmọ́ mẹ́ta ni ó léwu jù. Ti aláakùkọ: nínú èyí, ẹ̀ni tó lu mágùn yóò kọ́ bí àkùkọ́ ní kété lẹ̀yìn ibálòpọ́ pẹ̀lú ẹ̀ni tí a lé ní mágùn koo koo róò kooòoo, yóò sì kú láìpẹ́. Olókítì: Ẹ̀ni tó lu mágùn yóò gbókítì lẹ̀mẹ́ta fàì! fàì!! fàì!!! kíakíá. Ẹ̀jẹ́ lẹ̀ máa ya lára ẹ̀ni tó lu mágùn kó sì kú nípa pípọ́ ẹ̀jẹ́ tàbí típọ́ ẹ̀jẹ́ leraléra. Èyí tó le jù àmọ́ tí kí fi bẹ̀ẹ́ wáyé ni PJT tó tùmọ́ sí pé kí àwọn alájoṣe lẹ̀ pọ́.)

Ọ̀kan lára ìdí tó fojú hàn gbangba tí a fi ń lo mágùn ni láti dẹ́rọ́ àìṣòótọ́ àti iṣẹ́kúṣe àwọn obinrin, okunrin tó bá sì lù ú lára irú obinrin bẹ́ẹ̀, ti dáràn. Èwẹ̀, nígbà tí kò bá sí idánilójú tàbí tí ifẹ̀sùn-èké-kan-ni bá wà, àbájáde rẹ̀ a máa léwu púpọ́ fún obinrin. Irú obinrin bẹ́ẹ̀ tí mágùn wà lára rẹ̀ wà nínú ewu, ó sì nílò ìrànlowọ́ kíakíá. Àlàyé yìí fi ara hàn nínú ilanilọ́yẹ̀ àti iṣipayá tí Ọ̀gbẹ̀ni Ayílára ṣe:

Mr Ayílára: Women suspected to be unfaithful to their husbands are usually afflicted with magun. The incubation period in the carrier lasts as long as she does not have sexual intercourse with anyone. But immediately this happens, the partner dies even if he is the man who afflicted the carrier. He still dies within a period of nine to twelve weeks. The poor thing won't even know except someone tells her. No headache, no cold, no pains of any type. Just death. Sudden and final. The whole process is beyond medical comprehension. If I were a doctor, I will name mágùn instant terminator aids. No, better still, thunderbolt aids.

(Mágùn)

(Ọ̀gbẹ̀ni Ayílára: Àwọn obinrin tí a bá fura sí pé wọn jẹ́ aláìṣòótọ́ sí ọ̀kọ́ wọn ni a sáába máa ń lé ní mágùn. Ó lẹ̀ wà ní ara láì ṣọṣẹ́ níwọn ìgbà tí obinrin tó wà lára rẹ̀ kò bá ti ní ibáṣepọ́ pẹ̀lú ẹ̀nikẹ̀ni. Àmọ́ ní kété tí èyí bá ṣẹ̀lẹ̀, olùbáṣepọ́, yóò kú ibáà ṣe pé òun ni okunrin tí ó lé ẹ̀ni nàà ní mágùn. Yóò sì kú lááárin ọ̀ṣẹ́ mèsàn án sí méjilá. Ẹ̀ni yìí gan kò lẹ̀ mọ́, àyàfi tí ẹ̀nikan bá ṣọ́ fún un. Láísí orí fífó, láísí òtútù, láísí iru ìrora kankan. Ikú sá. Ọ̀jìjì àti ọ̀pin. Gbogbo ilàna rẹ̀ ló tayo, ọ̀ye imọ́ iṣẹ̀gùn ọ̀yìnbó. Tí mo bá jẹ́ onísẹ̀gùn ọ̀yìnbó, máà ṣọ́ mágùn lórúko, - iṣẹ́kú pani lógán, èèdì, tàbí ká ní: ẹ̀dun ará, èèdì.)

Àlàyé òkè yìí kònilẹ̀kọ́ọ́ gidì. Ó fi ìdí rẹ̀ múlẹ́ pé loóótọ́ ni mágùn wà nínú aṣà Yorùbá, ó sì ṣàlàyé fún wa nípa okunfà, oríṣi tó wà, ọ̀nà tó ń gbà ṣiṣẹ́ àti lẹ̀kè ohun gbogbo, ó fi hàn wá pé a lẹ̀ rí ọ̀nà àbáyọ́ nílàna ibílẹ̀. Lẹ̀yìn ẹ̀kúnrẹ̀rẹ̀

àlàyé ògbèni Ayílára, bàbá Ngozi tó jẹ èyà Igbo pàápàá kò lè déjàá rẹ. Àwọn dọkítà òyinbó pàápàá lẹyin ifisójúṣe tó ʃojú ʃaara gbà láti túbò ʃe iwádíí, èyí sì rí bẹẹ nítorí a ti ʃàfihàn ohun ikòkò tó ʃókùnkùn sí wọn tẹlẹ. Títan èrò nípa mágùn lábala yí ʃiṣe ilaniloye àti ikòni, ó sì mú èso rere jáde.

Àgbálogbábò

Iṣe iwádíí lórí itànkálẹ̀ èrò àti ète ilo rẹ̀ nínú fìimù Yorùbá tí fi yé wa pé lóòótó ló jẹ̀ ohun èlò alágbára tí a fi n rúnìlòkànsókè, ʃiṣe ifidímúlẹ̀, to sì tún n ʃàfihàn ohun ikòkò tó ʃókùnkùn. Kò yẹ ká fi ọwọ̀ yepere mú u rara. Ó jẹ̀ abala tó n fẹ̀ àmójútó nítorí ilò rẹ̀ tó léwú lórí ọkàn àwọn tí à n lò ó fún, tí a kò bá lò ó lónà tó tó.

Iṣe yíi fihàn pé fìimù jẹ̀ ohun èlò alágbára tó n yí èrò ọkàn ẹnì padà, tó n pètù sí aawọ̀, tó n fi idi àṣà àti iṣe múlẹ̀, tó sì n kọ̀ ni lẹ̀kọ̀ tábì polongo ohun tí ẹnìkan ní lòkàn. A tún ʃe àwá rí lílò rẹ̀ nínú oṣelú, ẹ̀sin, àlákálẹ̀ àṣà, ètò iwosan, ifúnlorúkọ̀ ẹ̀gàn nínú àwọn iṣe oòjọ̀ àti ibùgbé. Iwádíí tún fihàn pé ó ʃe é ʃe kí eté itànkálẹ̀-èrò/ifón-èrò-kálẹ̀ tètè fojú hàn tábì kó fara sin, ó sì lè jẹyọ̀ gégé bí oótó, irọ̀ diẹ̀ tábì irọ̀ pónbélé. Àkíyèsì ni pé ipa rẹ̀ lópò igbà kí í tètè fojú hàn, yóò kàn dà bíi èso tí a gbín tí yóò lo àkókò diẹ̀ nínú ilẹ̀ kó tó hù/mú èso jáde ni.

Ìmò ajemọ̀-ìṣe ọkàn jẹ̀ kí a mò pé iwà àbímọ̀ ẹnìkòòkan nípa lórí ihùwàsi wa, odun ló sì n ʃatọ̀nà ọ̀pọ̀ ohun tí à n rí. Èyí sì fi hàn pé a nílò láti máa wá itumọ̀ tó jinlẹ̀ sí ọ̀pọ̀ iṣe ẹ̀dà. Púpọ̀ iṣe/ihùwàsi ẹ̀dà ni kò lè yé wa tán tí a ò bá mọ̀ ohun tó rọ̀ mọ̀ ọ̀ nípilẹ̀. Ìrírí wa lòmọ̀dé nàà a máa nípa lórí iwà àti iṣe wa bí a ʃe n dàgbà. Èkọ̀ pàtàkì tí èyí kọ̀ wa ni pé, ká tètè fi ohun tó tó kọ̀ àwọn ọ̀mọ̀dé kí àwọn onítànkálẹ̀-èrò-òdi tó gbá wọn lọ. Ohun miiran ni pé iṣẹ̀dá ẹnìkòòkan yàtò, bí a sì ʃe n ʃakóso ikọ̀lura (conflict) nínú ọ̀pọ̀lọ̀ àti àwọn iṣẹ̀lẹ̀ ojú ayé yàtò láti ọ̀dọ̀ ẹnìkan sí ẹ̀lòmíràn. Èrò tábì ikọ̀lura inú ọ̀pọ̀lọ̀ ẹnì tí à n fón èrò kálẹ̀ fún pẹ̀lú àbudá iṣẹ̀dá rẹ̀ àti irírí àtẹ̀yinwá rẹ̀ ni yóò ʃe atọ̀nà irú igbésẹ̀/ihùwàsi tí yóò fi han nígbà tí a bá rọ̀ ọ̀ lágba á itàkálẹ̀-èrò. Gbogbo àwọn n̄kan wònyí nàà ló n tọ̀ka sí i bóyá itànkálẹ̀-èrò nàà yóò ʃe rere tábì yóò bá ikunà padé.

Lákóótán, a ti fidí i rẹ̀ múlẹ̀ pé itànkálẹ̀-èrò kí í ʃe ọ̀rọ̀ irọ̀ tábì ipónrọ̀léwé lásán. A lè lò ó fún iṣe rere bíi ifidímúlẹ̀ àṣà, irunilòkàn sókè, itanijí sí ẹ̀tọ̀ àti ojúṣe ẹnì, iṣàfihàn ohun ikòkò àti itànkálẹ̀ àwọn ohun rere, bẹẹ̀ ni imò nípa ilo rẹ̀ yóò ràn wá lówọ̀ láti denà ilo rẹ̀ lónà àitọ̀.

Ìwé Ìtókasi

Adagbada, O. “Womenfolk in Yorùbá Video Film Industry”. Unpublished doctoral dissertation, University of Ibadan, Ibadan (Nigeria), 2005.

- Adeleke, D. "Audience Reception of Yorùbá Films: Ibadan as A Case Study". Unpublished doctoral dissertation, University of Ibadan, Ibadan (Nigeria), 1995.
- Adeleke, D. "Social Mobilization and Education: Theatre as a Tool". In *Education for Socio-economic and Political Development in Nigeria*, ed. S. Olayinka, 195-201. Abeokuta (Nigeria): Visual Resources Publishers, 1997.
- Adeleke, D. *The Foolery of Man Beyond The Theatrical World: Perspectives From An Indigenous African Literary Critic*. An inaugural lecture delivered at the University of Ibadan. Ibadan (Nigeria): University of Ibadan, 2020.
- Adejumo, A. "Grass-roots Movement and Propagation of Indigenous Culture in Akinwumi Isola's Selected Plays." *Yoruba* 7.3 (2014): 60-87.
- Adesina, F. "Christian Television Plays as Propaganda". Unpublished doctoral dissertation, University of Ibadan, Ibadan (Nigeria), 1998.
- Adu, O. "Propagandistic Issues in Yorùbá Video Films". M.A Project, Department of Linguistics and African Languages, University of Ibadan, 2010.
- Adu, O. "Socio-psychological Reflections on Propaganda, Brainwashing and Rumour in Yoruba Video Films." Unpublished doctoral dissertation, University of Ibadan, Ibadan (Nigeria), 2019.
- Ajayi, B. "Ifá Divination: Its Structure and Application". In *Understanding Yorùbá Life and Culture*, eds. S. Lawal, N. Sadiku and P.A. Dopamu, 113-124. Trenton: African world, 2004.
- Alamu, O. "Trends in the Development of the Yorùbá Film: The First Decade (1976-86). M.Phils. Thesis, University of Ibadan, Ibadan (Nigeria), 1991.
- Alamu, O. "Aesthetics of Yorùbá film". *Japan: Research Institute for World Languages*, 2010.
- Awolere, Samuel. "Psychological Exploration of Selected Yorùbá Detective Video Films." Unpublished doctoral dissertation, University of Ibadan, Ibadan (Nigeria), 2019.
- Brain, R. "Film as propaganda." *Cinema Quarterly* 4. 3 (2001): 28-63.
- Brandy, E. *Understanding Mind Control*. Chicago: University of Chicago Press, 2009.
- Corey, G. *Theory and Practice of Counselling and Psychotherapy*. USA: Thomson Brooks/Cole, 2009.
- Donaldson, G. "Propaganda and the Modern State." *Psychology Quarterly* 2.3: (2003):15-29.
- Ekwuazi, H. "The Film in Nigeria: the Context of Production." Unpublished doctoral dissertation, University of Ibadan, Ibadan (Nigeria), 1974.
- Ekwuazi, H. *Creating the Visual Image: Visual Composition for Television and Film*: Lagos: Bookcraft, 1990.

- Ellul, J. *Propaganda: The Formation of Men's Attitudes*. New York: Vantage Books. 1973.
- Gory, S. "Persuading the Passive Audience". *Journal of World Cinema* 3.2 (2001): 50-73.
- Hockenbury, D. H and S. E. Hockenbury. *Psychology*. USA: Worthy Publishers, 2000.
- Howard, G. *Propaganda and Persuasion*. Newbury Park: Sage publication, 2004.
- Larkin, B. *Signal and Noise*. New York: New York University Press, 2008.
- Lasswell, H. *Politics: Who gets what, when, how*. New York: Meridian, 1972.
- Mobólájí, W. "The Topology of Adaptation in Akinwumi Isola's Works". Unpublished doctoral dissertation, University of Ibadan, Ibadan (Nigeria), 2017.
- Okome, O. *The Popular Art of African Video-Film*. New York, 2001.
- Okome, O. "Nollywood: Africa at the Movies". *Film International*. Issue 28, 5.4 (2007): 4-8.
- Olujimi, B. "The Portrait of the Female in Yorùbá Video Films" Unpublished doctoral dissertation, University of Ibadan, Ibadan (Nigeria), 2004.
- Olútúndé, C. "A Semiotic Investigation of Proselytization in Yorùbá Christian Films." Unpublished doctoral dissertation, University of Ibadan, Ibadan (Nigeria), 2014.
- Opefeyitimi, A. *Tiori ati Isowolo-ede*. Department of Linguistics and African Languages, Ile-Ife (Nigeria): Obafemi Awolowo University, 1997.
- Reeves N. *The Power of Film Propaganda*. New York: A & Black, 2000.
- Sweeny, B. "Propaganda Techniques in the Medieval Church." *Church History Quarterly* 3.2 (2001): 49-93.
- Szanto, G. *Theatre and Propaganda*. London: University of Texas Press, 1978.

Fīimù Àmúlò

1. *Mágùn*, (2000) Mainframe Film and Television Productions.
2. *Omọ Ghéttò*, (2010) Olasco Films Nig. Ltd. and Scene One Production.
3. *Omọ National*, (2012) Gemini Films and Marketing Nig. Ltd.
4. *Túnmiṣe*, (2013) Couple Productions.
5. *Àjòji Èmí*, (2014) The Mount Zion Film Productions.
6. *October 1*, (2014) Golden Effect Pictures.
7. *Yéèpà! Sólàárín N' Bò*, (2015) Mainframe Film Productions.